

ГРЕСЬ Богдан

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»

e-mail: b.gress@gmail.com

КОНЦЕПЦІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ РЕГІОНУ

У дослідженні у фокусі уваги перебуває проблематика формування і реалізації ефективної політики розвитку ринку праці регіону. Концепційною основою та базисним вектором такої політики визначено формування структурно збалансованого розвитку ринку праці. Саме тому, метою дослідження визначено розробку концепційних положень забезпечення збалансованого розвитку ринку праці регіону. У підсумку узагальнення сутнісно-змістовних характеристик функціонування та розвитку ринку праці регіону встановлено, що в процесі його регулювання реалізуються не тільки прямі завдання зі забезпечення населення зайнятістю і гідною оплатою праці, але й вирішується цілий комплекс значних для регіону соціально-економічних проблем. Наголошено, що цілісність взаємодії структурних елементів ринку праці (суб'єкти, ринковий механізм, соціально-трудові відносини, ринкова інфраструктура) впливають на досягнення збалансованості в його розвитку. Визначено основні елементи, які визначають ефективність збалансованого розвитку ринку праці регіону, а саме детінізацію соціально-трудових відносин на місцевих і сільських територіях, розширення інформаційної бази інституційного забезпечення ринку праці, впровадження цифрових технологій в економіку регіону, зростання рівня зайнятості молоді, формування інтелектуального капіталу, створення умов для самозайнятості населення, забезпечення гендерної рівності, впровадження інновацій у бізнес, координацію зусиль та взаємодію всіх сторін соціально-трудових відносин (держави, роботодавця, працівника).

Ключові слова: регіон, регіональна політика, регіональна економіка, регіональний ринок праці, збалансований розвиток.

GRES Bogdan

SI «Institute of Regional Studies named after M. I. Dolishnyi National Academy of Sciences of Ukraine»

CONCEPTUAL PROVISIONS FOR ENSURING BALANCED DEVELOPMENT OF THE REGIONAL LABOR MARKET

The study focuses on the issues of forming and implementing an effective labor market development policy in the region. The conceptual basis and basic vector of such a policy is the formation of a structurally balanced labor market development. That is why the purpose of the study was to develop conceptual provisions to ensure the balanced development of the labor market in the region. As a result of the generalization of the essential and meaningful characteristics of the functioning and development of the labor market in the region, it was established that in the process of its regulation, not only direct tasks are implemented to provide the population with employment and decent wages, but also solves a whole complex of significant socio-economic problems for the region. It is emphasized that the integrity of the interaction of structural elements of the labor market (subjects, market mechanism, social and labor relations, market infrastructure) affects the achievement of balance in the development of the labor market. The main elements that determine the effectiveness of the balanced development of the labor market of the region are identified, namely, de-shadowing of social and labor relations in local and rural areas, expansion of the information base of institutional support for the labor market, introduction of digital technologies into the regional economy, increase in the level of youth employment, formation of intellectual capital, creation of conditions for self-employment of the population, ensuring gender equality, introduction of innovations into business, coordination of efforts and interaction of all parties to social and labor relations (state, employer, employee). Institutional support for the balanced development of the labor market in the region should be understood as a set of formal and informal institutions, the presence, interaction and cooperation of which form socio-economic instruments and institutional mechanisms that influence the nature, intensity and quality of development of the regional labor market, regulate and support the action of its elements, modify the structure, satisfy the interests of its subjects, and guide the processes of influence of social and labor relations on the development of the economy of regions and communities.

Keywords: region, regional policy, regional economy, regional labor market, balanced development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах глобалізації, зростання рівня техноглобалізму одну з ключових ролей у розвитку економіки країни відіграє людський капітал, який виступає ключовим інструментом інноваційного розвитку, збільшенням доданої вартості та забезпеченням соціально-економічної стабільності суспільства. Саме професіоналізм, кваліфікація, продуктивність праці, мотивація, адаптація працівників є чинником і конкурентоспроможності і розвитку людського потенціалу. Реалізувати ці та інші завдання допомагає збалансований розвиток ринку праці.

Потрібно враховувати, що на розвиток ринку праці впливає дія економічних законів, а саме попиту і пропозиції робочої сили, вартості та конкуренції, циклічності та інші відтак, при формуванні політики розвитку регіонального ринку праці необхідно брати до уваги дію і вплив цих економічних законів, включно з циклічністю розвитку і криз, які визначають стан економіки, зайнятість та безробіття, доходів і купівельної спроможності населення, соціальної вразливості та безпеки. Особливо гостро будь-які кризи відчуває ринок праці. Саме тому необхідно розробляти дієві механізми збалансування структури та адаптації ринку праці до

нових умов функціонування регіональної економіки для забезпечення соціальної та економічної стабільності населення.

Ринок праці виконує низку дуже важливих завдань, функцій в регіональній економіці, зокрема, для населення забезпечуючи його зайнятістю, формування доходу, сприяє професійному зростанню; для суб'єктів господарювання формує провідний ресурс – інтелектуально-кадровий; для економіки у цілому мінімізує безробіття, задовольняє потреби населення в праці, регулює соціально-трудові відносини, визначає справедливую вартість праці.

Таким чином, ринок праці відіграє системно-формуючу роль в регіональній економіці. Від його сформованості і ефективності залежить розвиток всіх суб'єктів господарювання, галузей, видів економічної діяльності і послуг суспільства у цілому. Саме тому, однією з домінантних ознак його становлення та розвитку є збалансованість. Відповідно, актуалізується завдання формування теоретико-методичних засад, механізмів та інструментів державної політики забезпечення збалансованого розвитку ринку праці, зокрема на регіональному та місцевому рівнях.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-методичні засади дослідження проблематики функціонування і розвитку ринку праці достатньо комплексно розкриті в публікаціях таких науковців, як Близнюк В. В., Васильців Т. Г., Гетьманцева Н. Д., Коваль С., Маршавін Ю. М., Нікіфоров П. О., Онікієнко В. В., Ришняк Н. М., Федоренко В. Г., Шевченко А. Ф. та ін.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Однак, сучасні виклики функціонування та розвитку регіонального ринку праці вимагають нових досліджень і формування нового бачення безпосередньо збалансованого функціонування та розвитку регіонального ринку праці.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є розробка концепційних положень забезпечення збалансованого розвитку ринку праці регіону.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Зважаючи на вплив ринку праці на систему регіонального розвитку, доцільно визначити найбільш важливі аспекти соціального та економічного внеску в регіональний розвиток, зокрема, в частині соціальної ролі варто звернути увагу на низку досліджень, де ті чи інші аспекти збалансованості ринку праці мають вплив на соціально-трудові відносини, якість життя, зокрема трудового та навіть соціальної безпеки.

Підтвердженням суспільного значення збалансованого розвитку ринку праці є дослідження В. Федоренка [1, с. 63-64], де наголошується на тому, що розвиток ринку праці є нагальною потребою для забезпечення соціальної згуртованості суспільства, яка проявляється через дотримання прав та свобод людини, подолання соціальної нерівності, надання захисту соціальної згуртованості вразливим категоріям населення, створення умов для зростання рівня та якості життя населення, підвищення якісного складу людського капіталу. При цьому розвиток ринку праці сприяє реалізації права на гідну працю та одержання трудового доходу, зростання соціального захисту та підтримки, розвитку механізмів соціального забезпечення населення.

Питання соціальної ролі та впливу деструктивних змін на посилення напруженості на ринку праці в період війни вивчають В. Близнюк, Л. Яценко [2, с. 21-23] наголошуючи, що досягнення соціальної злагоди у суспільстві та зниження суспільної конфронтації реалізується через створення сприятливих умов для трудової зайнятості населення, отримання такого розміру доходу працівників, які можуть забезпечити покращення фізичних, інтелектуальних та професійних якостей. Відтак, на нашу думку, збалансування ринку праці у зазначених акцентах має суттєвий внесок у створення умов для людського розвитку, підвищення загального добробуту, нейтралізацію кризових шоків, реалізацію прав та свобод людей, зростання особистісного потенціалу та мотивації до високо продуктивності праці. Відповідно, належне функціонування ринку праці є основою для забезпечення соціальної рівності, безпеки та розвитку суспільства.

Водночас, поділяємо бачення, представлене у дослідженні [3], щодо вагомості значення соціально-гуманітарної складової збалансованого розвитку ринку праці, яке розкривається у контексті якості трудового життя. Наголошується на тому, що роботодавець повинен забезпечити працівникам можливості для використання їх інтелектуальних, професійних та творчих здібностей, розкриття людського капіталу, створення соціальних гарантій, гідної оплати праці. Таким чином, актуалізується роль створення умов для соціального діалогу всіх учасників ринку праці для формування та забезпечення соціальної справедливості.

Звернімо увагу на те, що у праці Н. Гетьманцевої та Л. Вакарюк [4, с. 282-284] наголос робиться на важливості збалансованого розвитку ринку праці, у векторі створення умов, для забезпечення гідного життя і професійного зростання. Тобто, ринок праці виконує важливу соціальну роль, створює умови для

оптимального функціонування соціальних відносин, розкриття інтелектуального та творчого потенціалу людини, дотримання прав та свобод працівників, досягнення у суспільстві стабільності, рівності та злагоди.

Багато уваги проблемам розвитку ринку праці, зокрема у соціальному аспекті, приділив у своїх дослідженнях В. Онікієнко [5, с. 109], дійшовши висновку, що збалансований розвиток ринку праці виступає важливим елементом соціальної політики держави, впливає на покращення життя населення та поліпшення умов, створення рівних можливостей для зайнятості і розвитку (підвищення кваліфікації, перекваліфікації, вивчення сучасних технологій, створення стимулів для саморозвитку та зростання професійних компетенцій працівників). Отже, розвиток ринку праці повинен бути направлений на подолання бідності та формування потужного середнього класу, забезпечення соціального захисту безробітних і непрацевдатних.

Окрім того, ми поділяємо розуміння соціальних засад збалансованого розвитку ринку праці щодо важливості сприяння до самовираження та самоствердження людини у процесі соціально-трудових відносин, які надають змогу отримувати дохід і відтворювати трудовий потенціал [6, с. 22]. У такому сенсі ринок праці виступає елементом розвитку людини, ідентифікації та формування найбільш корисних і для себе і для суспільства соціально-трудових якостей особистості.

Вважаючи охарактеризовані положення достатньо важливим науково-методичним доробком щодо проблем соціальної ролі збалансованого розвитку ринку праці, додамо, що формування якісного інституційного середовища тут слід спрямувати на захист прав працівників, забезпечення соціальних гарантій, подолання соціальної нерівності, створення можливостей для розвитку людського потенціалу та соціального самоствердження.

Проте, не менш важливою є й економічна роль збалансованого розвитку ринку праці, у тому числі для ефективного функціонування регіональної економіки та суспільства. Динамічний розвиток ринку праці регулює попит і пропозицію, впливає на зайнятість населення, стан трудових ресурсів регіону їх якість, конкурентоспроможність і трудовий потенціал.

Звернімо увагу на те, що у низці досліджень [7, с. 13-16] наголошується на важливості економічної ролі ринку праці для забезпечення збалансованості між попитом і пропозицією на робочу силу, в системі продуктивності зайнятості населення, взаємодії та координації зусиль органів державної влади різних рівнів, роботодавців, організацій громадського суспільства. Більше того, звертається увагу на необхідності інституційного забезпечення задля збалансування провідних економічних аспектів збалансованого розвитку ринку праці з врахуванням специфічних особливостей окремих регіонів країни, стану розвитку регіональної економіки, ринкової інфраструктури та ефективності розподілу ресурсів. Робиться припущення, що ефективний розвиток ринку праці зменшує безробіття та ефективізує соціально-економічне зростання територій.

Власне, розгляд проблем у вигляді подолання дисбалансів розвитку ринку праці вивчає П. Нікіфоров [8, с. 22-26], наголошуючи, що стабільне зростання рівня життя й досягнення соціальної гармонії можливі лише через інституційне забезпечення збалансованого розвитку ринку праці. З-поміж ключових проблем ринку праці, які потребують врегулювання, науковець виділяє невідповідність освітньої підготовки потребам ринку праці, низьку кваліфікацію персоналу, відсутність мотивації до підвищення професійних вмінь та навиків, не адаптованість персоналу до нових вимог економіки, слабкий рівень координації та співпраці формальних і неформальних інституцій. Ми погоджуємося з тим, що ці проблеми формують провідні дисбаланси та диспропорції, які, власне, потребують збалансування задля більш ефективного функціонування ринку праці. При тому, не слід відкидати орієнтири тінізації соціально-трудових відносин, зростання рівня зайнятості молоді, покращення гендерної політики, розширення інформаційної бази та впровадження цифрових технологій. На нашу думку, це одні зі елементів політики збалансованого розвитку ринку праці регіону.

Н. Ришняк Н. зазначає, що ринок праці має тісний зв'язок і контекст зі суспільним відтворенням [9], виконуючи одну з визначальних ролей в економічній системі, впливаючи на процеси відтворення економіки і суспільства, забезпечуючи основи його існування і розвитку.

Економічна природа ринку праці на думку А. Шевченка [10, с. 10] полягає в тому, що розвиток ринку праці віддзеркалює всі соціально-економічні, політичні, демографічні та інші процеси регіонального розвитку. Звідси робимо висновок про те, що ринок праці є складним та динамічним елементом системи «регіональна економіка».

Ринок праці є ключовим фактором забезпечення економіки компетентною та кваліфікованою робочою силою, стимулювання інвестицій до інноваційного оновлення виробничого комплексу, формування інтелектуально-кадрового ресурсу для бізнесу [11]. На нашу думку, вкрай важливою є теза про те, що розвиток ринку праці можливий через зростання інтелектуального потенціалу працівників, вміння використовувати нові технології та інновації у процесі здійснення трудової діяльності, інноваційно-технологічний розвиток підприємств реального сектора регіональної економіки. В. Близнюк доходить висновку, що саме продуктивність праці як провідна економічна категорія, зумовлює економічний розвиток суспільства та підвищення добробуту населення [12, с. 23]. Ми погоджуємося з цим та додаємо, що в значній мірі саме ринок праці подає ті імпульси і породжує ті чинники, які стимулюють і працівників і бізнес до зростання ефективності і продуктивності.

Узагальнення соціальних та економічних аспектів збалансованого розвитку ринку праці регіону наведене на рис. 1.

Рис. 1. Соціально-економічна роль розвитку ринку праці регіону

Джерело: авторська розробка

Відтак, проблематика розвитку ринку праці регіону характеризується високим рівнем актуальності, однак ще більше посилюється за умови не тільки реалізації соціальних і економічних завдань, але його більш системної функцій у випадку збалансування низки важливих структурних характеристик, відтак спроможності інституцій модернізувати ринок праці, активувавши регіональні економічні процеси та структурні зрушення, забезпечивши соціально-економічний розвиток суспільства.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У підсумку узагальнення сутнісно-змістовних характеристик функціонування та розвитку ринку праці регіону встановлено, що в процесі його регулювання реалізуються не тільки прямі завдання зі забезпечення населення зайнятістю і гідною оплатою праці, але й вирішується цілий комплекс значних для регіону соціально-економічних проблем. Однак, такий підхід можливий в разі досягнення збалансованого розвитку ринку праці регіону під яким слід розуміти забезпечення балансу між попитом і пропозицією на працю, формування і раціонального використання трудового потенціалу регіону, зниження регіональних диспропорцій концентрації і використання трудових ресурсів, забезпечення зростання доходів населення та потреб у праці, подолання проблем соціальної вразливості населення, покращення життя громади за рахунок зростання фінансової стабільності, формування стимулів для зростання продуктивності праці та особистісного потенціалу людини, модернізація системи освіти та підготовки кадрів, стимулювання інвестицій у створення конкурентоспроможних робочих місць, вирівнювання диспропорцій на ринках праці віддалених територій.

Наголошено, що цілісність взаємодії структурних елементів ринку праці (суб'єкти, ринковий механізм, соціально-трудомих відносини, ринкова інфраструктура) впливають на досягнення збалансованості в розвитку ринку праці. Визначено основні елементи, які визначають ефективність збалансованого розвитку ринку праці регіону, а саме детінізація соціально-трудомих відносин на місцевих і сільських територіях, розширення інформаційної бази інституційного забезпечення ринку праці, впровадження цифрових технологій в економіку регіону, зростання рівня зайнятості молоді, формування інтелектуального капіталу, створення умов для самозайнятості населення, забезпечення гендерної рівності, впровадження інновацій у

бізнес, координація зусиль та взаємодія всіх сторін соціально-трудових відносин (держави, роботодавця, працівника). Наголошено на тому, що ринок праці є складним та динамічним елементом системи регіональної політики, збалансованість якого в значній мірі визначає конкурентоспроможність економіки регіону, його інвестиційну привабливість, соціальну безпеку та добробут населення.

Перспективи подальших досліджень мають зосередитися на розробленні конкретних прикладних рекомендацій в частині реалізації регіональної політики збалансування локальних ринків праці.

Література

1. Федоренко В. Г., Федоренко М. С. Ринок праці та соціально-економічна політика в Україні. Економіка та держава. 2010. № 10. С. 62-64.
2. Близнюк В. В., Яценко Л. Д. Ринок праці у вимірі соціальної якості. Сталий розвиток економіки. 2023. № 1 (46). С. 21-30.
3. Маршавін Ю. М., Кицак Т. Г., Кирилюк В. В. Посилення конкурентоспроможності ринку праці України в нових соціально-економічних реаліях. Економіка та суспільство. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-2>.
4. Гетьманцева Н. Д., Вакарюк Л. В. Соціальна політика держави на ринку праці. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 4. С. 282-285.
5. Онікієнко В. В. Пріоритети соціалізації ринку праці в умовах ринкової стабілізації та глобалізації національної економіки України. Демографія та соціальна економіка. 2006. Ч 1. С. 101-114.
6. Коваль С. Соціально-економічні проблеми якості зайнятості населення на ринку праці України. Україна: аспекти праці. 2012. № 2. С. 20-26.
7. Федоренко В. Г., Діденко О. М., Пінчук Ю. Б. Удосконалення системи економічних механізмів державного регулювання ринку праці як чинник забезпечення продуктивності зайнятості населення. Економіка та держава. 2012. № 1. С. 13-16.
8. Нікіфоров П. О., Вольська А. О. Фінансово-економічні аспекти розвитку ринку праці та боротьби з безробіттям. Фінанси України. 2008. № 10. С. 22-30.
9. Ришняк Н. М. Теоретичний аналіз ринку праці як складової економічної системи. Економіка. Управління. Інновації. 2013. Випуск № 2 (10). irbis-nbuv.gov.ua.
10. Шевченко А. Ф. Теоретичні аспекти впливу економічних криз на функціонування національних ринків праці. Науковий вісник Полтавського університету економіки та торгівлі. 2012. № 3 (54). С. 10-14.
11. Маршавін Ю. М., Кицак Т. Г., Кирилюк В. В. Посилення конкурентоспроможності ринку праці України в нових соціально-економічних реаліях. Економіка та суспільство. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-2>.
12. Близнюк В. В., Яценко Л. Д. Ринок праці у вимірі соціальної якості. Сталий розвиток економіки. 2023. № 1 (46). С. 21-30.
13. Rushchyshyn N., Mulska O., Nikolchuk Y., Rushchyshyn M., Vasylytsiv T. The impact of banking sector development on economic growth: Comparative analysis of Ukraine and some EU countries. Investment Management & Financial Innovations. 2021. Vol. 18 (2). P. 193.
14. Vasylytsiv T., Lupak R., Vasylytsiv V. Characteristics of functional components of economic security of the information and communication technologies sector of Ukraine. Economic discourse. 2017. Vol. 1. P. 161-172.
15. Shtets T., Lupak R., Vasylytsiv T. General aspects of state policy for the digital transformation of the national economy. International Independent Scientific Journal. 2020. Vol. 20-2. P. 14-19.

References

1. Fedorenko, V. G., Fedorenko M. S. (2010). Labor market and socio-economic policy in Ukraine. Economy and State. no. 10. pp. 62-64.
2. Blyzniuk, V. V., Yatsenko, L. D. (2023). Labor market in the dimension of social quality. Sustainable development of the economy. no. 1 (46). pp. 21-30.
3. Marshavin, Yu. M., Kitsak, T. G., Kyrylyuk, V. V. (2022). Strengthening the competitiveness of the labor market of Ukraine in new socio-economic realities. Economy and Society. no. 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-2>.
4. Getmantseva, N. D., Vakaryuk, L. V. (2024). Social policy of the state in the labor market. Legal scientific electronic journal. no. 4. pp. 282-285.
5. Onikienko, V. V. (2006). Priorities of socialization of the labor market in the conditions of market stabilization and globalization of the national economy of Ukraine. Demography and social economy. P. 1. pp. 101-114.
6. Koval, S. (2012). Socio-economic problems of the quality of employment of the population in the labor market of Ukraine. Ukraine: aspects of labor. no. 2. pp. 20-26.
7. Fedorenko, V. G., Didenko, O. M., Pinchuk, Yu. B. (2012). Improvement of the system of economic mechanisms of state regulation of the labor market as a factor in ensuring the productivity of employment of the population. Economy and State. no. 1. pp. 13-16.
8. Nikiforov, P. O., Volska, A. O. (2008). Financial and economic aspects of labor market development and combating unemployment. Finance of Ukraine. no. 10. pp. 22-30.
9. Ryshnjak, N. M. (2013). Theoretical analysis of the labor market as a component of the economic system. Economics. Management. Innovations. Iss. 2 (10). irbis-nbuv.gov.ua.
10. Shevchenko, A. F. (2012). Theoretical aspects of the impact of economic crises on the functioning of national labor markets. Scientific Bulletin of the Poltava University of Economics and Trade. no. 3 (54). pp. 10-14.
11. Marshavin, Yu. M., Kitsak, T. G., Kyrylyuk, V. V. (2022). Strengthening the competitiveness of the labor market of Ukraine in new socio-economic realities. Economy and Society. no. 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-2>.

12. Blyznyuk, V. V., Yatsenko, L. D. (2023). The labor market in the dimension of social quality. Sustainable development of the economy. no. 1 (46). pp. 21-30.
13. Rushchyshyn N., Mulska O., Nikolchuk Y., Rushchyshyn M., Vasylytsiv T. The impact of banking sector development on economic growth: Comparative analysis of Ukraine and some EU countries. Investment Management & Financial Innovations. 2021. Vol. 18 (2). P. 193.
14. Vasylytsiv T., Lupak R., Vasylytsiv V. Characteristics of functional components of economic security of the information and communication technologies sector of Ukraine. Economic discourse. 2017. Vol. 1. P. 161-172.
15. Shtets T., Lupak R., Vasylytsiv T. General aspects of state policy for the digital transformation of the national economy. International Independent Scientific Journal. 2020. Vol. 20-2. P. 14-19.